

EKONOMİK GELİŞMELER

(Ekim - 1999)

Devlet Planlama Teşkilatı Süreli Yayınlar

Ekonomik Gelişmeler, Ekim 1999

I. Özet Değerlendirme
II. GSMH Büyümesi ve Talep Unsurlarındaki Gelişmeler
III. Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları
IV. Ödemeler Dengesi
V. Konsolide Bütçe
VI. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalarındaki Gelişmeler
VII. Fiyat Gelişmeleri
Kronolojik Ekonomik Gelişmeler, Eylül 1999
Ek tablolar Başlıca Ekonomik Göstergeler

Temel Ekonomik Göstergeler

Aylık olarak hazırlanan bu doküman Ekim 1999 tarihi itibarıyla yayınlanmış olan en son veriler çerçevesinde ekonomik gelişmeler hakkında özet bir değerlendirme sunmak amacını taşımaktadır. Ekonomik konjonktüre ilişkin daha detaylı değerlendirmeler DPT tarafından yılda dört kez yayınlanan "Konjonktür Değerlendirme Raporu"nda sunulmaktadır.

I. Özet Değerlendirme

- 1999 yılının ilk çeyreğindeki yüzde 8,5 oranında gerileyen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, ikinci çeyrekte de yüzde 2 daralmıştır. 1999 yılının ikinci çeyreğinde tarım sektörü katma değerinde ciddi bir düşüş yaşanmasına karşın, sanayi katma değerinde ılımlı da olsa büyüme sağlanabilmesi ve hizmetler sektörü katma değerinin düşüş hızının yavaşlaması GSYİH'daki daralmanın boyutunu küçültmüştür.
- Talep yönünden ele alındığında, yılın ikinci çeyreğinde GSYİH'daki düşüşün boyutunun azalmasında özel sabit sermaye yatırımlarındaki ciddi düşüşün devam etmesine karşın özel tüketimdeki gerilemenin durması ve kamu tüketimi ile yatırımlarındaki artış etkili olmuştur.
- 1999 yılının Temmuz ve Ağustos ayındaki yurt içi talebe ilişkin veriler, yılın ilk üç ayındaki daralmanın ardından ikinci çeyrekte gözlenen nispi iyileşmenin yılın üçüncü çeyreğinde devam etmeyeceğini ve bu dönemde ciddi bir daralma yaşanabileceğini göstermektedir. Ağustos ve Temmuz aylarına ilişkin verilere göre daralmanın boyutunun Ağustos ayında Temmuz ayına oranla arttığı görülmüştür.
- İhracatta 1999 yılının ilk aylarında hafifleyen daralma eğilimi, ikinci çeyrekte yeniden güçlenmiştir. Ancak Temmuz ayına ilişkin veriler ihracattaki daralmanın etkisini yitirmeye başladığını göstermektedir. Nitekim, 1999 yılının birinci ve ikinci çeyreğinde sırasıyla yüzde 5,2 ve yüzde 7,3 oranında gerçekleşen ihracattaki düşme Temmuz ayında yüzde 4,7'ye yavaşlamıştır. İthalatta ise 1999 yılının ilk çeyreğinde yüzde 29,5 olarak gerçekleşen daralma yılın ikinci çeyreğinde yüzde 14,5'e yavaşlamıştır. Temmuz ayına ait ithalat rakamları ithalattaki daralmanın hala etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Temmuz ayı ithalatındaki düşüş yüzde 14 olmuştur.
- 31 Aralık 1998 itibarıyla 19,7 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen Merkez Bankası Uluslararası Rezervleri, Eylül sonu itibarıyla 23 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır.
- 1999 yılının Ocak-Ağustos döneminde Konsolide Bütçe harcamaları 17.673 trilyon lira, gelirleri ise 10.951 trilyon lira olarak gerçekleşmiş, bütçe açığı 6.722 trilyon lira, faiz dışı fazla ise 856 trilyon lira olmuştur.
- 1998 yılı Aralık ayında yüzde 145,1 seviyesine kadar yükselen iç borçlanma faiz oranı (yıllık bileşik) izleyen dönemde gerileyerek Temmuz ayında yüzde 101,4'e düşmüştür. Ancak faiz oranları Ağustos ayında yaşanan deprem sonrasında tekrar yükselerek yüzde 116,5 seviyelerine yükselmiştir. Eylül ayında ise faiz oranları bir miktar gerileyerek yüzde 113,2 seviyesinde

gerçekleşmiştir.

- Eylül ayı itibariyle emisyon hacmi ve rezerv parada geçen yıl sonuna göre artış hızı yüzde 40,8 ve yüzde 50,1 olurken; M1, M2 ve M2Y'nin geçen yıl sonuna göre reel olarak arttığı gözlenmektedir.
- (1\$+1.5DM, 1987=100) bazlı reel kur endeksine göre Türk Lirası Eylül ayında reel olarak yüzde 2,4 oranında değer kazanmıştır. 1999 yılı Eylül ayı itibariyle reel kur endeksi 1998 yıl sonu seviyesinin yüzde 0,5, bir önceki yılın aynı ayındaki seviyesinin ise yüzde 1,8 altında kalmıştır.
- 1999 yılı Eylül ayında Toptan Eşya Fiyatları artış hızı geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 0,6 puan üzerine çıkarak yüzde 5,9, Tüketici Fiyatları artış hızı ise geçen yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 6 olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayı itibariyle 12 aylık artış hızı TEFE'de yüzde 54,4, TÜFE'de ise yüzde 64,3 olmuştur.

II. GSMH Büyümesi ve Talep Unsurlarındaki Gelişmeler

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1999 yılının ilk çeyreğinde yüzde 8,5, ikinci çeyreğinde yüzde 2 daralmıştır. 1999 yılının ikinci çeyreğinde tarım sektörü katma değerinde ciddi bir düşüş yaşanmasına karşın, sanayi katma değerinde ılımlı da olsa büyüme sağlanabilmesi ve hizmetler sektörü katma değerinin düşüş hızının yavaşlaması, GSYİH'daki daralmanın boyutunu küçültmüştür. Net Dış Alem Faktör Gelirlerindeki yüzde 50,7 oranındaki düşüş, yılın ikinci çeyreğinde Gayri Safi Milli Hasılanın yüzde 3,4 oranında gerilemesine neden olmuştur.

Sektörel Büyüme Hızları (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değ.)

	Ocak-Haziran		1999	
	1998	1999	I.	II.
Tarım	3,0	-5,5	0,2	-7,8
Sanayi	5,9	-3,9	-9,3	1,2
İmalat	5,8	-4,9	-10,9	0,7
Hizmetler	5,7	-5,5	-8,7	-2,6
İnşaat	0,4	-4,3	-2,3	-5,9
Ticaret	6,0	-9,4	-15,4	-4,3
Ulaştırma	9,2	-2,0	-3,5	-0,6
GSYİH	5,6	-5,0	-8,5	-2,0
GSMH	6,6	-5,8	-8,4	-3,4

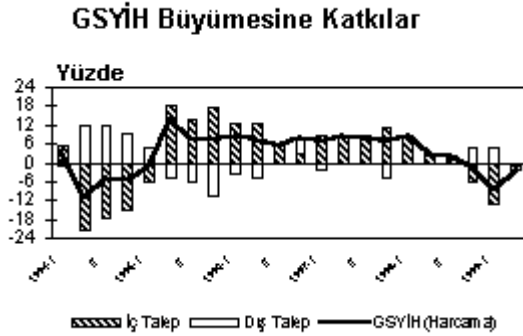
Talep yönünden ele alındığında, yılın ikinci çeyreğinde özel sabit sermaye yatırımlarındaki ciddi düşüş devam ederken özel tüketimde düşüş hızı yavaşlamış, kamu tüketimi ile yatırımlarında artış olmuştur.

Talep Unsurlarında Gelişmeler (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değ.)

	Ocak-Haziran		1999	
	1998	1999	I.	II.
Özel Tüketim	3,3	-3,4	-6,7	-0,1
Kamu Tüketimi	9,8	3,3	5,0	1,9
Sabit Sermaye Yatırımları	3,6	-16,0	-18,1	-14,3
Kamu	9,4	14,7	1,4	22,0
Özel	2,6	-21,4	-20,7	-22,0
Stok Değişimi⁽¹⁾	0,9	0,2	-3,4	3,5

Toplam Yurtiçi Talep	4,6	-6,3	-12,2	-1,0
Mal ve Hizmet İhracatı	17,6	-9,1	-8,1	-10,0
Mal ve Hizmet İthalatı	11,5	-11,7	-18,6	-5,2
Net Mal ve Hizm. İhr.⁽¹⁾	0,8	1,6	4,6	-1,1

(1) GSYİH Büyümesine Katkı

Bu yılın ikinci çeyreğinde mal ve hizmet ihracatı yüzde 10,0, mal ve hizmet ithalatı yüzde 5,2 oranında daralmış, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı ise negatif 1,1 puan olmuştur.

1999 yılının Temmuz ve Ağustos ayındaki yurt içi talebe ilişkin veriler, yılın ilk üç ayındaki daralmanın ardından, ikinci çeyrekte gözlenen nispi iyileşmenin yılın üçüncü çeyreğinde devam etmediğini göstermektedir. Ağustos ve Temmuz aylarına ilişkin verilere göre daralmanın boyutunun Ağustos ayında Temmuz ayına oranla arttığı görülmektedir.

1999 yılının ilk çeyreğinde dayanıklı tüketim malları satışı yüzde 0,1, ikinci çeyreğinde ise yüzde 22,1 oranında artış göstermiştir. Ancak Temmuz ayından itibaren, dayanıklı tüketim malları satışında yeniden bir düşüş başlamış, Temmuz ve Ağustos aylarında satışlar bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 8,2 ve 11,9 oranında düşmüştür.

1999 yılının ilk üç ayında yüzde 30,2 oranında düşen beyaz eşya satışları, ikinci çeyrekte yüzde 6,8'lik artış göstermiş, Temmuz ve Ağustos aylarında ise sırasıyla yüzde 20,4 ve 35,1 oranında düşmüştür.

Otomobil satışları 1999 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 41,5 oranında daralma göstermiş ve bu daralma ikinci çeyrekte yüzde 5,2'ye gerilemiştir. Ancak, Temmuz ve Ağustos aylarında otomobil satışlarındaki düşüş yeniden hızlanmış ve sırasıyla yüzde 23,7 ve yüzde 29,3 olarak gerçekleşmiştir.

Yurtiçi Talebe İlişkin Göstergeler (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişme)

	1999			
	1. Üçay	2. Üçay	Tem.	Ağus.
Dayanıklı Tüketim Malları Üret.	3,9	6,0	1,6	-2,9
Dayanıklı Tüketim Malları Satışı	0,1	22,1	-8,2	-11,9
Beyaz Eşya Satışı ⁽¹⁾	-30,2	6,8	-20,4	-35,1
Tüketim Malı İthalatı	-24,1	-6,9	-20,1	
Toplam Otomobil Satışları	-41,5	-5,2	-23,7	-29,3
Trafiğe Kaydedilen Oto. Sayısı	-44,7	-0,7	-26,3	

Benzin Üretimi	5,7	5,2	-2,5	-21,1
Yatırım Malı İthalatı	-31,9	-24,7	-18,1	
Yatırım Teşvik Belgesi Tutarı ⁽³⁾	-26,2	115,2	-57,9	-
Çimento Üretimi	-1,6	1,4	-8,1	-15,2
Özel İmalat Sanayi Kapasite Kull.Oranı (%)	66,6	71,0	68,7	64,9
Özel İmalat Sanayiinde İç Talep Yetersizliği (%) ⁽²⁾	64,0	59,9	60,5	61,1

(1) Kaynak:Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği

(2) Tam Kapasiteyi Kullanamama Nedenleri Arasında İç Talep Yetersizliğinin Payı

(3) 1998 yılı Ağustos ayında verilen teşvik tutarı çok düşük olduğundan 1999 yılı Ağustos ayındaki artış değerlendirilmemiştir.

III. Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları

1999 yılının ilk çeyreğinde yüzde 8,6 olarak gerçekleşen sanayi üretimindeki daralma, yılın ikinci çeyreğinde durmuş ve bu dönemde sanayi üretimi yüzde 0,7 oranında artmıştır. Yılın ikinci çeyreğinde sanayi üretiminde yaşanan bu iyileşmede büyük ölçüde özel imalat sanayi üretiminde yılın ilk çeyreğinde yaşanan ciddi daralmanın ikinci çeyrekte etkisini kaybetmesi etkili olmuştur.

Üç Aylık Sanayi Üretim Endeksi

	1998	1999	I. Üç Ay	II. Üç Ay
Sanayi	5,4	-3,9	-8,6	0,7
Kamu	2,9	9,1	10,6	7,6
Özel	6,4	-7,6	-13,7	-1,8
İmalat Sanayi	4,5	-4,4	-9,9	0,9
Kamu	-1,6	5,7	3,6	7,6
Özel	6,1	-6,9	-13,2	-0,8
Gıda-İçecek	-3,9	0,7	-7,1	-8,9
Tekstil	-0,9	-13,0	-20,8	-4,9
Giyim	12,0	-9,3	-6,8	-11,7
Petrol Ürünleri	11,9	1,9	8,8	-4,4
Kimya sal Mad. Ür.	9,0	-2,1	-12,5	8,3
Toprak Ürünleri	10,8	-1,4	-6,8	3,0
Ana Metal	6,6	-3,1	-12,6	5,5
Makine-Techizat	11,2	-16,7	-21,5	-12,5
Taşıt Araçları	15,2	-30,3	-43,0	-18,3

Aylık sanayi üretim endeksi verileri incelendiğinde 1999 yılının ilk çeyreğinden sonra gözlenen nispi iyileşme Temmuz ve Ağustos aylarında yerini gerilemeye terk etmiştir. Sanayi üretiminde yaşanan deprem felaketinin de etkisiyle Ağustos ayında da yüzde 13,2 oranında düşüş yaşanmıştır. Söz konusu ayda imalat sanayii, madencilik sektörü ve enerji sektörü üretimleri sırasıyla yüzde 14,4, 14,1 ve 1,0 oranında daralmıştır.

Ağustos ayında imalat sanayi içinde yer alan tüm alt sektörlerde üretim azalması gözlenmiştir. Ancak, imalat sanayii üretiminde gözlenen düşüşte esas olarak taşıt araçları, petrol ürünleri, kimyasal madde ürünleri, toprak ürünleri ve gıda içecek alt sektörleri üretimlerindeki azalamalar belirleyici olmuştur. Ağustos ayındaki bu gelişmeyle birlikte 1999 yılının Ocak-Ağustos döneminde sanayi üretimi geçen yılın aynı dönemine göre, yüzde 5,8, imalat sanayi üretimi yüzde 6,5 oranında azalış göstermiştir. 1999 yılının ilk sekiz ayında en ciddi üretim düşüşü yaşanan imalat sanayi alt sektörleri ise tekstil, giyim ve taşıt araçları olmuştur.

Aylık Sanayi Üretim Endeksi (Bir Önceki yılın aynı Dönemine Göre % Değişme)

	Ocak-Ağustos		Ağustos	
	1998	1999	1998	1999
Sanayi	3.6	-5.8	-0.9	-13.2
Madencilik	14.3	-8.6	2.5	-14.1
İmalat	2.5	-6.5	-2.5	-14.4
Gıda-İçecek	-1.7	-2.4	-1.6	-13.9
Tekstil	0.0	-10.2	-5.0	-9.4
Giyim	9.3	-12.8	11.8	-13.8
Petrol Ürünleri	3.3	5.7	-0.3	14.7
Kimyasal Madde Ürünleri	1.0	-7.3	-9.3	-17.9
Toprak Ürünleri	6.1	-6.7	3.6	-16.3
Ana Metal	1.2	-6.8	2.8	-7.9
Makine-Techizat	4,1	-8,7	-21,9	-7,3
Taşıt Araçları	4.8	-29.8	-9.9	-25.0
Enerji	8.9	2.8	12.1	-1.0

Üç aylık imalat sanayi eğilim anketi sonuçlarına göre, 1999 yılının ilk çeyreğinde, kapasite kullanım oranında bir önceki yıl ortalamasına göre ciddi bir düşüş olmuş, ikinci çeyrekte ise kapasite kullanım oranı toparlanmış ve bir önceki yıl ortalamasına yaklaşmıştır. 1999 yılının ilk yarısında ise kapasite kullanım oranı, 1998 yılına göre 4 puan düşerek yüzde 72,8 olarak gerçekleşmiştir.

Üç Aylık Kapasite Kullanım Oranı(%)

	I. Yarı		1999	
	1998	1999	I. Üç Ay	II. Üç Ay
İmalat Sanayi	76,8	72,8	70,1	75,5
Özel	76,7	68,1	64,8	71,3
Gıda-İçecek	67,1	62,3	59,9	64,7
Tekstil	80,5	70,2	67,0	73,4
Giyim	81,6	78,6	75,6	81,6
Petrol Ürünleri	70,6	70,6	73,4	67,8
Kimya	76,9	75,1	75,8	74,4
Toprak Ürünleri	83,8	80,2	76,9	83,4
Ana Metal	75,8	72,3	67,8	76,7

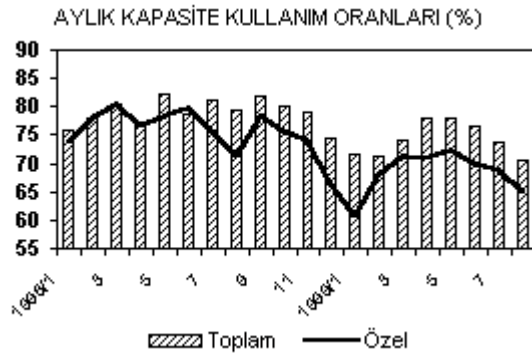
Makine-Techizat	83,0	65,6	62,3	68,8
Taşıt Araçları	71,4	52,1	42,6	61,5

Aylık İmalat Sanayi Eğilim Anketi sonuçlarına göre, Şubat ayından itibaren kapasite kullanım oranında gözlenen nispi artış, Temmuz ayından itibaren gerilemeye başlamıştır. 1998 yılı Ağustos ayında yüzde 79,4 olan kapasite kullanım oranı 1999 yılı Ağustos ayında yüzde 70,7 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılının Ağustos ayında imalat sanayi içinde yer alan hemen hemen bütün alt sektörlerdeki kapasite kullanım oranlarında düşüş yaşanmasına karşın en önemli düşüşün yaşandığı alt sektörler gıda-ıcecek, tekstil, giyim ve kimyasal madde ürünleri olmuştur.

Aylık Kapasite Kullanım Oranı(%)

	Ocak-Ağustos		Ağustos	
	1998	1999	1998	1999
İmalat Sanayi	79,1	74,2	79,4	70,7
Kamu	82,1	83,8	92,0	79,1
Özel	77,3	68,3	71,3	64,9
Gıda-İcecek	67,8	60,3	69,7	61,2
Tekstil	82,0	71,4	76,4	69,5
Giyim	85,9	84,7	86,1	75,3
Petrol Ürünleri	75,3	72,3	80,6	77,0
Kimyasal Madde Ürn.	81,8	77,1	75,4	66,8
Toprak Ürünleri	85,5	79,5	84,0	79,2
Ana Metal	83,5	80,4	77,2	73,1
Makine-Techizat	80,1	66,8	61,7	57,7
Taşıt Araçları	60,3	50,1	47,2	42,8

1999 yılının Ocak-Ağustos döneminde imalat sanayii kapasite kullanım oranı, 1998 yılının aynı dönemine göre, 4,9 puan düşerek 74,2 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde kapasite kullanım oranları en fazla azalan alt sektörler ise tekstil, makina teçhizat ve taşıt araçları olmuştur.

IV. Ödemeler Dengesi

1999 yılına ilişkin dış ticaret verileri Ocak-Temmuz dönemi itibariyle mevcut bulunmaktadır.

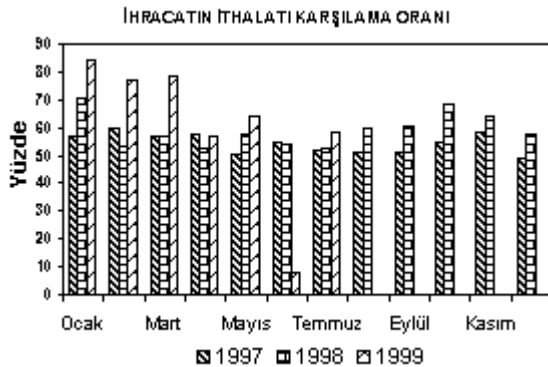
İhracatta 1999 yılının ilk aylarında hafifleyen daralma eğilimi, ikinci çeyrekte yeniden güçlenmiştir. Ancak Temmuz ayına ilişkin veriler ihracattaki daralmanın etkisini yitirmeye başladığını göstermektedir. Nitekim, 1999 yılının birinci ve ikinci çeyreğinde sırasıyla yüzde 5,2 ve yüzde 7,3 oranında gerçekleşen ihracattaki azalma, Temmuz ayında yüzde 4,7'ye yavaşlamıştır.

İthalatta ise 1999 yılının ilk çeyreğinde yüzde 29,5 olarak gerçekleşen daralma yılın ikinci çeyreğinde yüzde 14,5'e yavaşlamıştır. Temmuz ayına ait ithalat rakamları, ithalattaki daralmanın hala etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Nitekim bu ayda ithalat yüzde 14,0 oranında düşmüştür.

Bu gelişmeler sonucunda dış ticaret açığı, bir önceki yılın aynı dönemine göre, 1999 yılının ilk çeyreğinde yüzde 65,0, ikinci çeyreğinde yüzde 23,4 ve Temmuz ayında da yüzde 24,3 oranında azalmıştır.

Dış Ticaret Dengesindeki Gelişmeler

(Milyon Dolar)	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
Ocak 1998	2.194	3.106	-912
Ocak 1999	1.864	2.203	-339
Şubat 1998	2.064	3.875	-1.811
Şubat 1999	2.160	2.793	-633
Mart 1998	2.477	4.364	-1.887
Mart 1999	2.364	3.004	-640
Nisan 1998	1.917	3.634	-1.717
Nisan 1999	1.904	3.328	-1.424
Mayıs 1998	2.418	4.175	-1.757
Mayıs 1999	2.181	3.384	-1.203
Haz. 1998	2.262	4.167	-1.905
Haz. 1999	2.030	3.525	-1.495
Tem. 1998	2.209	4.192	-1.983
Tem. 1999	2.104	3.606	-1.502
Ocak-Tem. 1998	15.541	27.513	-11.971
Ocak-Tem. 1999	14.607	21.843	-7.236
(% Değişme)	-6,0	-20,6	-39,6

1999 yılının Temmuz ayında tarım sektörü ihracatı yüzde 16,7 ve imalat sanayi sektörü ihracatı yüzde 4,4 oranında daralırken, madencilik ve taşocaklığı sektörü ihracatı yüzde 18,4 oranında artmıştır.

Temmuz ayında tarım sektörü ihracatında gözlenen önemli miktardaki azalma, yenilen sebzeler, hububat-un-niştasta, süt ürünleri ile sebze ve meyve ürünleri ihracatında kaydedilmiştir. İmalat sanayinde en önemli ihracat düşüşleri ise elektrikli makine ve cihazlar, örme giyim, örülmemiş giyim alt ürün gruplarında

gerçekleşmiştir.

Temmuz ayında özellikle tüketim malları olmak üzere tüm mal grupları ithalatında da düşüş olmuştur. Bu ayda sermaye malları, ara malı ve tüketim malları ithalatı sırasıyla yüzde 18,1, yüzde 11,4 ve yüzde 20,1 oranlarında daralmışlardır.

Temmuz ayında en ciddi ithalat düşüşleri, kara taşıtları ve aksamaları, kazanlar-makineler-cihazlar, demir-çelik ve pamuk-pamuk ipliği-pamuklu mensucat alt ürün gruplarında yaşanmıştır.

Ülke gruplarına göre ihracata bakıldığında, Temmuz ayında ihracattaki düşüşün OECD üyesi olmayan Avrupa+BDT ülkelerine yapılan ihracattaki azalmadan kaynaklandığı görülmektedir. Söz konusu ayda OECD üyesi ülkelere yönelik ihracatta ise yüzde 4,6 oranında artış kaydedilmiştir.

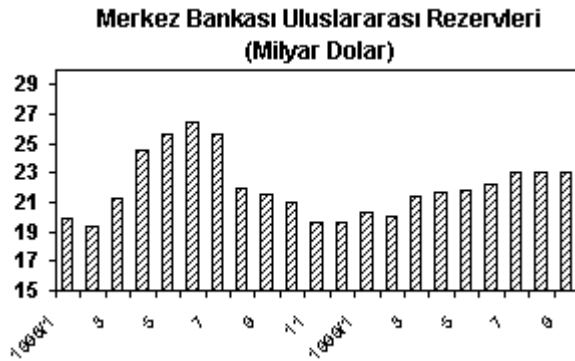
Temmuz ayında ithalattaki azalmada ise, ihracattaki durumun aksine, OECD üyesi ülkelere yapılan ithalatın yüzde 18,9 oranındaki düşmesi belirleyici olmuştur.

İhracatçı Birliklerinin kayıtlarına göre, ihracattaki daralmanın 1999 yılının Eylül ayında durakladığı görülmektedir. Nitekim bu ayda ihracattaki azalma sadece yüzde 0,7 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılının Ocak-Eylül dönemi itibariyle ise ihracat, yüzde 5,2 oranında azalmıştır. Bu dönemde, özellikle hazır giyim, deri ve mamülleri, elektrik-elektronik, metal, tütün, fındık ve mamülleri ihracatında düşüşler olurken, sadece ağaç ve orman ürünleri, otomotiv, meyve-sebze mamülleri ve çiçekçilik ihracatında artış sağlanabilmiştir.

Ödemeler dengesi verileri Ocak-Haziran dönemi itibariyle mevcuttur. Bu verilere göre cari işlemler dengesi yılın ilk çeyreğinde elde edilen fazladan sonra ikinci çeyrekte açık vermiştir. Bu gelişmede en büyük etken, yılın ikinci çeyreğinde dış ticaret dengesindeki açığın yılın ilk çeyreğine göre artış göstermesidir. Böylece yılın ilk yarısı itibariyle cari işlemler dengesi 259 milyon dolar açık vermiştir. Cari işlemler dengesi geçen yılın aynı döneminde 1.296 milyon dolar açık vermişti.

Sermaye hareketleri dengesi özellikle Mart ve Nisan aylarındaki girişler sayesinde 1999 yılının ilk yarısında 2.859 milyon dolar fazla vermiştir. Ocak-Haziran dönemindeki sermaye girişine büyük ölçüde portföy yatırımları ve kısa vadeli sermaye girişlerindeki artış katkı sağlamıştır.

31 Aralık 1998 itibariyle 19,7 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen Merkez Bankası Uluslararası Rezervleri, Eylül sonu itibariyle 23 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır.

V. Konsolide Bütçe

1999 yılının Ocak-Ağustos döneminde, Konsolide Bütçe harcamaları 17.673 trilyon lira, gelirleri ise 10.951 trilyon lira olarak gerçekleşmiş, bütçe açığı 6.722 trilyon lira, faiz dışı fazla ise 856 trilyon lira olmuştur.

1999 yılının Ocak-Ağustos döneminde Konsolide Bütçe büyüklükleri bütçe kanununda öngörülen sınırlar içinde kalmakla birlikte, özellikle faiz dışı bütçe harcamaları, 1998 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında önemli artış göstermiştir. Buna karşılık, üretim ve ithalattaki gerilemenin etkisiyle Ocak-Ağustos döneminde vergi gelirleri ancak yüzde 51,3 oranında artış göstermiştir.

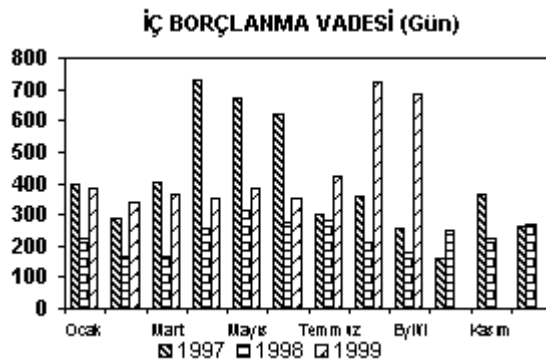
Konsolide Bütçe Dengesi (Ocak-Ağustos)

	Trilyon TL		% Değ.
	1998	1999	1999/98
Gelirler	7.147	10.951	53,2
Vergi Gelirleri	5.672	8.582	51,3
Diğer Gelirler	1475	2.369	60,6
Harcamalar	9.789	17.673	80,5
Faiz Dışı Harc.	5.312	10.095	90,0
Faiz Ödemeleri	4.477	7.578	69,3
Bütçe Dengesi	-2.642	-6.722	154,4
Faiz Dışı Denge	1.836	856	
Nakit Dengesi	-2.757	-6.872	
Dış Borçlanma (net)	-498	-396	
Tahvil (net)	1194	8.438	
Bono (net)	1.651	-1.348	
Kısa Vadeli Avans	0	0	
Diğer	410	178	
Bilgi İçin: Bütçe Dengesi (*) Faiz Dışı Den. (*)	-2.719 1.759	-6.814 764	

(*) "Yakın İzleme Anlaşması" tanımına göre özel ödenek açısından düzeltilmiş.

Hazine Müsteşarlığınca açıklanan geçici verilere göre, Eylül ayında nakit bazda gelirler 1.249 trilyon lira, harcamalar ise 2.013 trilyon lira olmuş, nakit açığı ise 764 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayında nakit bazda 134 trilyon lira da faiz dışı açık verilmiştir.

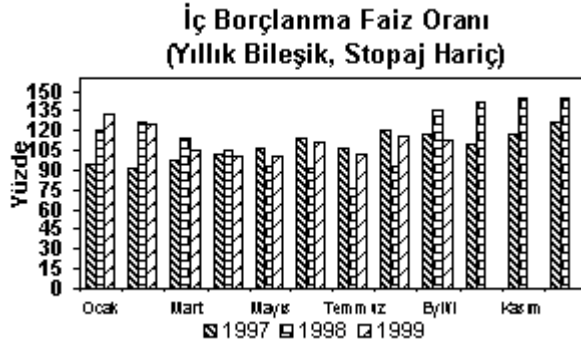
1999 yılının ilk dokuz ayında bütçe finansmanında tahvil borçlanmasına ağırlık verilmiştir. Aynı dönemde Hazine Konsolide Bütçe finansmanında, tahvil borçlanmasındaki net borçlanıcı konumunu artırarak sürdürmüş, bono da ise net geri ödeyici konumuna gelmiştir. Bu durum iç borçlanmanın vade yapısındaki gelişmelerden de izlenmektedir. Nitekim, 1998 yılı Ocak-Eylül döneminde 230 gün olan iç borçlanma vadesi bu yılın aynı döneminde 431 güne yükselmiştir.

1998 yılı Aralık ayında yüzde 145.1 seviyesine kadar yükselen iç borçlanma faiz oranı (yıllık bileşik) izleyen dönemde gerileyerek, Temmuz ayında yüzde 101,4'e düşmüştür. Ancak faiz oranları Ağustos ayında

yaşanan deprem sonrasında tekrar yükselerek yüzde 116,5 seviyelerine yükselmiştir. Eylül ayında ise faiz oranları bir miktar gerileyerek yüzde 113,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ocak-Eylül dönemi itibariyle ele alındığında, 1998 yılında yüzde 105,6 olan iç borçlanma faiz oranı bu yıl yüzde 111,1 olmuştur.

VI. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

Ağustos ayında depremin ardından kısa süreli belirsizlik yaşayan mali piyasalar, Eylül ayının ilk günlerinden itibaren bu belirsizlik ortamından kurtulmuştur. Merkez Bankası bilançosunda parasal hareketlerin belirleyicisi durumunda olan Net Dış Varlıklar, Eylül ayında yüksek oranlı artış göstermiş ve piyasalar bu varlık kalemindeki artışa bağlı olarak likidite sıkışıklığı yönünden Ağustos ayına göre daha rahat bir seyir izlemiştir. Net Dış Varlıklar, Eylül ayı sonu itibariyle bir önceki ay sonuna göre yüzde 2,2 oranında artış göstererek, 14,7 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Aynı dönemde Merkez Bankası'nın Net Döviz Pozisyonu yüzde 3,2 oranında artış göstererek 8 milyar dolar düzeyine yükselmiştir. Merkez Bankası'nın kamuya açmış olduğu kredilerin gerek reel, gerekse nominal olarak gerilemesi sonucunda Net İç Varlıklar, Eylül ayında da gerilemeye devam etmiştir. Merkez Bankası Net İç Varlıkları Eylül ayında bir önceki aya göre 121,9 trilyon TL gerileme göstermiştir.

Merkez Bankası'nın Net Dış Varlıklarındaki artışa bağlı olarak yarattığı TL'nin piyasaları bir önceki aya göre rahatlatması sonucunda Merkez Bankası'nın API'den alacakları Eylül ayında gerilemiştir. Eylül ayı sonunda Merkez Bankası'nın API'den alacakları bir önceki aya göre 280 trilyon TL azalarak 905,3 trilyon TL'ye gerilemiştir.

Merkez Bankası'nın dar kapsamlı yükümlülüklerine işaret eden emisyon ve rezerv para Eylül ayı sonu itibariyle, bir önceki aya göre, fazla bir değişim göstermemiştir. Emisyon hacmi Eylül ayında yüzde 2,6 oranında gerileme gösterirken, rezerv para yüzde 0,4 oranında artış göstermiştir. Emisyon ve rezerv paranın 1998 yılının Eylül ayına göre artış oranları ise sırasıyla yüzde 56,5 ve yüzde 70,9 olmuştur. Aynı büyüklüklerin geçen yıl sonuna göre artışı ise sırasıyla yüzde 40,8 ve yüzde 50,1 olmuştur.

1999 Eylül Ayı İtibariyle Parasal Büyüklüklerdeki Gelişim.⁽¹⁾ (% Değişme)

	1999 Ağustos Ayına Göre	1998 Aralık Ayına Göre	1998 Eylül Ayına Göre
Emisyon	-2,6	40,8	56,5
Rezerv Para	0,4	50,1	70,9
M1	5,5	63,2	67,5
M2	5,5	69,6	104,3
M2Y	5,6	65,1	90,8
Toplam Mevduat	4,7	55,8	93,3

Mevduat Bankaları Kredileri ⁽²⁾	2,7	31,5	31,3
TEFE	3,3	32,3	53,8

- Emisyon ve Rezerv Para 30 Eylül diğer parasal büyüklükler 17 Eylül 1999 tarihi itibariyledir.
- Tarımsal krediler hariç.

1999 yılı Temmuz ayında yüzde 82,7 olan repo piyasasındaki basit faiz oranları, Ağustos ayında ciddi oranda gerileme göstermiş ve yüzde 73,2 olmuştur. Piyasaların fonlanma maliyetine işaret eden Merkez Bankası Bankalararası TL Piyasasında gecelik vadede gerçekleşen faiz oranları, Eylül ayında Ağustos ayına göre 3,2 puan gerileyerek yüzde 67,3 olmuştur.

Ağustos ayı sonunda depremin etkisi ile 5018 puan seviyesinde kapanan İMKB Bileşik Endeksi, Eylül ayında yüzde 21,0 oranında artış göstermiş ve 6071 puan seviyesinde gerçekleşmiştir.

Eylül ayında TEFE ve 1\$+1.5DM sepetindeki artışlar sırasıyla yüzde 5,9 ve yüzde 3,6 oranında olmuştur. Böylece, (1\$+1.5DM, 1987=100) bazlı reel kur endeksine göre Türk Lirası Eylül ayında reel olarak yüzde 2,4 oranında değer kazanmıştır. 1999 yılı Eylül ayı itibariyle reel kur endeksi, 1998 yıl sonu seviyesinin 0,5 puan, bir önceki yılın aynı ayındaki seviyesinin ise 1,8 puan altında kalmıştır.

VII. Fiyat Gelişmeleri

1999 yılı Eylül ayında TEFE artış hızı geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 0,6 puan üzerine çıkarak yüzde 5,9, TÜFE artış hızı ise geçen yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 6 olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayı itibariyle 12 aylık artış hızı TEFE'de yüzde 54,4, TÜFE'de ise yüzde 64,3 olmuştur.

Eylül Ayı İtibariyle Fiyat Gelişmeleri (% Değişme)

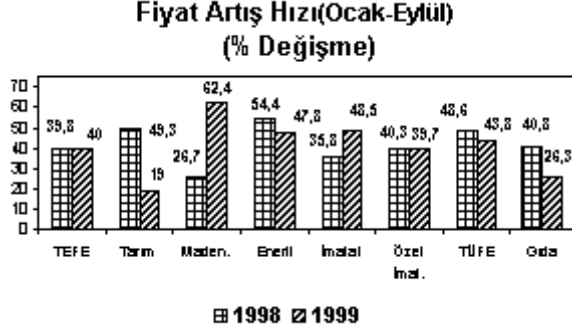
	TEFE-Genel	Tarım	Kamu-İmalat	Özel İmalat	TÜFE
Aylık					
1998	5,3	8,3	7,5	3,2	6,7
1999	5,9	6,3	8,2	4,7	6,0
Ocak- Eylül					
1998	39,8	49,3	23,5	40,3	48,6
1999	40,0	19,0	76,2	39,7	43,8
12 Aylık					
1998	65,9	85,4	44,2	64,5	80,4
1999	54,4	37,0	85,1	53,0	64,3
Yıllık Ort.					
1998	80,2	91,9	74,7	77,7	91,4
1999	52,4	51,5	54,1	51,6	66,1

TEFE artış hızının, Eylül ayında geçen yılın aynı ayına göre yükselmesinde imalat sanayi ve madencilik sektörü fiyatlarındaki artışlar belirleyici olmuştur. Söz konusu ayda tarım sektörü fiyatları artış hızı ise geçen yılın aynı ayına göre düşük kalmıştır.

Eylül ayında imalat sanayi fiyat artış hızı, geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 1,5 puan üzerine çıkarak yüzde 5,7 olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayında imalat sanayi fiyat artış hızı, kamu kesiminde yüzde 8,2 özel kesimde ise yüzde 4,7 olmuştur. Geçen yılın aynı ayında kamu ve özel imalat sektörlerindeki fiyat artışları sırasıyla yüzde 7,5 ve yüzde 3,2 olarak gerçekleşmişti. Eylül ayında kamu imalat sanayi fiyatlarındaki artış esas olarak basın-yayım, tütün ürünleri, petrol ürünleri, kimyasal ürünler ve gıda ürünleri alt sektörlerinden kaynaklanırken, özel imalat sanayi fiyat artışında, gıda, tekstil, giyim, ve petrol ürünleri, makina-teçhizat ve mobilya alt sektörleri etkili olmuştur.

1999 yılının Ocak-Eylül dönemi itibariyle TEFE artış hızı geçen yılın aynı dönemindeki seviyesinin 0,2 puan üzerine çıkarak yüzde 40,0 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemler itibariyle tarım fiyatları artış hızı

yüzde 49,3'den yüzde 19'a gerilemiştir. Ocak-Eylül döneminde özel imalat sanayi fiyatları artış hızı, bir önceki yılın aynı döneminde yüzde 40,3 olan seviyesinden bu yıl yüzde 39,7'ye gerilerken, kamu imalat sanayii fiyatları artış hızı, petrol ürünleri fiyatlarındaki artışın etkisiyle yüzde 23,5'den yüzde 76,2'ye yükselmiştir. Nitekim, yılın ilk dokuz ayında kamu sektöründe, petrol ürünleri fiyatlarındaki artış hızı yüzde 124,5 olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda, 1998 yılı Eylül ayı itibariyle yüzde 65,9 olan TEFE 12 aylık artış hızı, 1999 yılı Eylül ayında yüzde 54,4'e gerilemiştir. Aynı dönemler itibariyle fiyat artış hızı, kamu kesiminde yüzde 48,2'den yüzde 81'e yükselirken, özel kesimde yüzde 71,6'dan yüzde 47,1'e gerilemiştir.

1998 yılının Eylül ayında yüzde 80,2 olan TEFE yıllık ortalama artış hızı, 1999 yılının Eylül ayında yüzde 52,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Eylül ayı itibariyle yıllık ortalama artış hızı kamu kesiminde yüzde 55,7, özel kesimde ise yüzde 51,5 olmuştur.

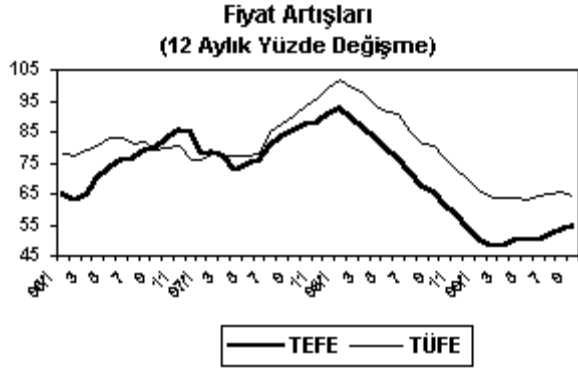
1999 yılının Eylül ayında TÜFE artış hızı geçen yılın aynı ayına göre 0,7 puan azalarak yüzde 6'ya gerilemiştir.

Eylül ayında TÜFE içinde yer alan gıda-içecek, giyim, konut, sağlık, eğlence-kültür ve otel-pastane fiyatları artış hızında geçen yılın aynı ayına göre düşüş, ev eşyası, ulaştırma ve eğitim fiyatları artış hızında ise artış olmuştur. Bu ayda fiyat artış hızının en yüksek olduğu alt sektör ise yüzde 19,8 ile eğitim olmuştur.

Ocak-Eylül dönemi itibariyle TÜFE artış hızı, geçen yıl yüzde 48,6 olan düzeyinden bu yıl yüzde 43,8'e gerilemiştir. Söz konusu dönemde gıda, giyim ve ev eşyası alt gruplarındaki fiyat artış hızı genel endeks artış hızının altında kalırken; ulaştırma, konut-kira, sağlık, eğlence-kültür ve eğitim alt gruplarındaki fiyat artışları ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir.

1998 yılının Eylül ayında yüzde 80,4 olan TÜFE 12 aylık artış hızı, 1999 yılının aynı ayında yüzde 64,3'e gerilemiştir. 1999 yılı Eylül ayı itibariyle 12 aylık fiyat artış hızı gıda alt grubunda yüzde 44,1'e, giyim alt grubunda yüzde 48,2'ye, ev eşyası alt grubunda yüzde 58,9'a ve eğlence-kültür alt grubunda yüzde 58,8'e gerilerken, ulaştırma, eğitim, sağlık ve konut alt gruplarında TÜFE ortalamasının üzerinde kalmıştır. Nitekim, Eylül ayı itibariyle 12 aylık fiyat artış hızı ulaştırma grubunda yüzde 78, eğitim grubunda yüzde 80,2, sağlık grubunda yüzde 73,2 ve konut grubunda yüzde 88,8 olmuştur.

1998 yılının Eylül ayında yüzde 91,4, 1998 yılı sonunda ise yüzde 84,6 olan TÜFE yıllık ortalama artış hızı 1999 yılının Eylül ayı itibariyle yüzde 66,1 seviyesinde gerçekleşmiştir.

KRONOLOJİK EKONOMİK GELİŞMELER (EYLÜL 1999)

1 Eylül: Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile Marmara bölgesinde meydana gelen deprem nedeniyle, Kocaeli, Sakarya, Yalova illerinin merkez ve ilçeleri ile Bolu ilinin Düzce, Gölyaka, Gümüşova, Cumayeri ve Çilimli ilçeleri genelinde İstanbul, Eskişehir ve Bursa illerinin ise belli bölgelerinde afet nedeniyle vergi kanunlarının uygulanmasına yönelik olarak açıklama yapılmıştır.

Merkez Bankası'nca belirlenen dış krediler kur farkı kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı, vadeye bakılmaksızın, tüm krediler için, 1 Eylül 1999 tarihinden itibaren bir ay süre için yüzde 75,31 olarak belirlenmiştir.

3 Eylül: TEFE, 1999 yılı Ağustos ayında yüzde 3,3 oranında artarken, 12 aylık artış hızı yüzde 53,1 oldu. TÜFE ise Ağustos ayında yüzde 4,2 artarken, 12 aylık artış hızı yüzde 67,1 seviyesinde gerçekleşti.

8 Eylül: İşsizlik Sigortası Kanunu yürürlüğe girmiştir.

11 Eylül: İthalat Rejimine Ek Karar'la Darı ve Akdarı için gümrük vergileri yeniden belirlenmiştir.

13 Eylül: Hazine'nin 182 gün vadeli bono ihalesinde toplam satış 829 trilyon lira oldu. İhalede yıllık bileşik faiz oranı yüzde 98,7 olarak belirlendi.

14 Eylül: Hazinesinin 1064 gün vadeli, sabit faizli, üç ayda bir kupon ödemeli tahvil ihalesinde toplam satış 859 trilyon lira ve yıllık bileşik faiz oranı yüzde 125,5 olarak gerçekleşti.

21 Eylül: Hazinesinin 546 gün vadeli, değişken faizli, üç ayda bir kupon ödemeli tahvil ihalesinde toplam satış 159 trilyon lira ve yıllık bileşik faiz oranı yüzde 101,4 olarak gerçekleşti.